

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านแม่เอาะ หมู่ที่ 10 ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จได้อย่างดี อีกทั้งยังเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้กับพื้นที่อื่นๆ อีกด้วย การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือในการทำวิจัยดังนี้

3.1 แหล่งข้อมูล

การศึกษากการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของบ้านแม่เอาะ หมู่ 10 ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีกระบวนการและองค์ประกอบของวิธีการดำเนินการศึกษา แบ่งออกเป็นขั้นตอนดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

1) ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ ของผู้มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญที่เคยมีการศึกษาค้นคว้าในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยตรง เพื่อหาแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้นำไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ โดยแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย

- แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- แนวคิดการจัดการป่าชุมชน

- หลักการจัดการองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้

- แนวคิดด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

- แนวคิดการมีส่วนร่วม

- แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- งานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ศึกษาจากเอกสารและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านแม่เอาะ โดยได้มีการรวบรวมเอกสารที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งรวมไปถึงเอกสารข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ของชุมชนบ้านแม่เอาะ

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

การศึกษาข้อมูลประชาชนที่ใช้ป่าชุมชนในพื้นที่

การศึกษานี้มุ่งที่จะศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อให้เกิดการความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่เอาะ ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) โดยเป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่เอาะ เนื่องจากว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรง สามารถตามลักษณะการให้ข้อมูลได้ดังนี้

1) กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

- ผู้อาวุโสในชุมชน
- ผู้ใหญ่บ้าน
- คณะกรรมการหมู่บ้าน
- พระสงฆ์

2) กลุ่มประชาชนทั่วไปในชุมชน

3.2 ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ให้ข้อมูลในการศึกษานี้ได้แก่ ประชากรที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่เอาะ ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันป่าชุมชนในพื้นที่โดยตรง ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้ โดยประชากรของชุมชนบ้านแม่เอาะ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 118 ครัวเรือนและมีประชากรทั้งสิ้น 368 คน

ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยมีเกณฑ์ดังนี้

3.2.1 กลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มผู้นำชุมชนคือ กลุ่มที่ให้ข้อมูลในด้านของประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านแม่เอาะ วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนตำนานเรื่องเล่ากล่าวขานที่เกี่ยวข้องกับ

ป่าชุมชนบ้านแม่เอาะ ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้อาวุโสและกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 8 คน

3.2.2 ประชาชนทั่วไป

ประชาชนทั่วไปคือ กลุ่มที่นอกเหนือจากกลุ่มผู้นำชุมชน แต่เป็นกลุ่มประชาชนที่มีบทบาทและความสัมพันธ์ต่อการใช้ป่าชุมชนของชุมชนเช่นกัน ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป จำนวน 20 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1. การสังเกต

ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจและสังเกต รวมถึงการจดบันทึก สภาพทั่วไปของชุมชน เช่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ระบบคมนาคม ประปาหมู่บ้าน ป่าไม้ในชุมชน รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่คนในชุมชน หลังจากผู้วิจัยเริ่มคุ้นเคยกับชุมชนมากขึ้นจึงได้มีการใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของพิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นแบบแผนปฏิบัติที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนของคนในชุมชน เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีต้นน้ำน้ำ การบวชป่า การทำป่าสะเดือ เป็นต้น เพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์ พิธีกรรมและความเชื่อของคนภายในชุมชน

3.3.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อ (Snowball sampling) ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ ทั้งนี้อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

1) สภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติของหมู่บ้าน ลักษณะทั่วไปของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค สภาพทางสังคมของชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน การใช้พื้นที่ป่าของชุมชน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ตัวแทนเยาวชน และชาวบ้านในชุมชน

2) พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน โดยจะมีการสัมภาษณ์ ทั้งในประเด็นของพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม และพิธีกรรมและความเชื่อในปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีไร่ผีนา ผีต้นน้ำ ป่าสะดือ เป็นต้น กับกลุ่มผู้ใช้ป่าชุมชนภายในชุมชน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำการศึกษา

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและบุคคลทั้งหมด ผู้วิจัยนำมา จัดหมวดหมู่และนำมาวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ เพื่อหาความเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของ ข้อมูลหรือปรากฏการณ์ ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลโดยการลงพื้นที่แบบ วนซ้ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลยืนยันข้อมูลบางประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วน โดยได้แยกประเด็นในการ วิเคราะห์ ดังนี้

3.4.1 วิเคราะห์บริบทของชุมชน

วิเคราะห์บริบทชุมชนที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบไม่มีส่วนร่วมและข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย แล้วนำมาเสนอและเรียบเรียงแบบ ภาพรวมได้แก่ ข้อมูลประวัติของหมู่บ้าน ลักษณะทั่วไปของชุมชน ข้อมูลโครงสร้างพื้นฐาน ข้อมูล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของป่าชุมชนและข้อมูล ประวัติการใช้ทรัพยากรป่าของชุมชน

3.4.2 วิเคราะห์กระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านป่าชุมชนของชุมชน

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย ตลอดจนเอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ พิธีกรรม ความเชื่อของชุมชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (2555) แล้วนำมาประมวลผลที่ได้จากการวิเคราะห์แล้วอธิบายเชิงพรรณนาให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของผู้ศึกษา

3.4.3 วิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิต ความเชื่อและพิธีกรรมทาง ศาสนาต่างๆ

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ของชุมชนที่มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาความสัมพันธ์และข้อแตกต่าง เช่น การมีกิจกรรมเพิ่มเติมในด้านต่างๆที่สอดคล้องกันใน

พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน เพื่อทราบถึงความผูกพันของพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน โดยการวิเคราะห์จะใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการทำให้ทันสมัย ทำให้มองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ รวมไปถึงแนวคิดการจัดการป่าชุมชนว่าข้อมูลที่ได้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแนวคิดที่ได้กล่าวมาอย่างไร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved